

9. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування / [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Статистичний бюлетень Національного банку України за 2010 р. / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.bank.gov.ua>>

11. Про схвалення Концепції створення національної системи іпотечного кредитування: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. № 559-р.

Стаття надійшла до редакції 6 червня 2011 р.

УДК-336.774.3

Н.Л. Островська, аспірантка
кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
начальник управління кредитування
Публічного акціонерного товариства
Комерційний банк «Глобус», м. Київ

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО МОНІТОРИНГУ

АННОТАЦИЯ. Рассмотрена организация процесса кредитного мониторинга в трех современных американских банках: выяснены причины и порядок реорганизации соответствующих подразделений в банках, а также последующие перспективы развития кредитного мониторинга в отечественных банках.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: кредитный мониторинг, риск-менеджмент, кредитная деятельность, Basel II.

ABSTRACT. Organization of process of the credit monitoring is considered in three modern American banks: reasons and order of reorganization of the proper subsections are found out in banks, and also subsequent prospects of development of the credit monitoring in domestic banks.

KEY WORDS: credit monitoring, risk-management, credit activity діяльність, Basel II.

АННОТАЦІЯ. Розглянуто організацію процесу кредитного моніторингу в трьох сучасних американських банках: з'ясовано причини та порядок реорганізації відповідних підрозділів в банках, а також подальші перспективи розвитку кредитного моніторингу у вітчизняних банках.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кредитний моніторинг, ризик-менеджмент, кредитна діяльність, Basel II.

Світова фінансова криза та спричинена нею банківська криза в Україні виявила значні недоліки в організації кредитного процесу у більшості українських банків. Бажання активно нарощувати кредитний портфель за умови відсутності серйозної системи ризик-менеджменту призвели до того, що з 2009 року у більшості банків почала збільшуватись частка проблемних кредитів, досягнувши на кінець 2010 року 56,5 % від усього кредитного портфелю [1].

Відповідно, проблема організації системи ризик-менеджменту в цілому та кредитного моніторингу для українських банків, зокрема, є особливо гострою. Прикладом підходу до організації цього процесу можуть слугувати американські банки, де процес кредитного моніторингу давно є стандартним бізнес-процесом. Більше того, в багатьох сучасних закордонних банках процес кредитного моніторингу поступово трансформується із власне моніторингу виданих кредитів у систему загального нагляду за кредитною діяльністю.

Незважаючи на наявність досліджень щодо ролі кредитного моніторингу у кредитній діяльності банку [2—4], зарубіжний досвід реалізації процесу кредитного моніторингу та його поступово зростаюча роль у загальному ризик-менеджменті є практично не дослідженими в сучасній українській економічній літературі.

Кредитний моніторинг, який в українських банках почав впроваджуватися лише на початку ХХІ сторіччя, є давно освоєним процесом у західних фінансових установах. Крім того, кожна фінансова криза лише підштовхує банки до пошуку шляхів підвищення ефективності цього процесу та зростання кількості процедур, які він охоплює.

Корисним є досвід з організації цього процесу в трьох американських банках: двох лідерів банківського сектору США — Bank of America (кредитний портфель на кінець 2010 року склав 522 млрд дол. США, з яких 37 % — кредити підприємствам, а 63 % — кредити фізичним особам [5]) та Wachovia (кредитний портфель на кінець 2010 року склав 224 млрд дол. США, з яких 41 % — кредити населенню, 15 % — кредити в комерційну нерухомість, 44 % кредити юридичним особам, у т.ч. кредити малому бізнесу [6]), а також у середньому регіональному банку — Bank of Hawaii (кредитний портфель на кінець 2010 року складав 5,8 млрд дол. США, з яких близько 35 % складають кредити юридичним особам і 65 % кредити фізичним особам [7]).

Процес кредитного моніторингу в американських банках за останні роки значно ускладнився. Причиною цього є намагання

банків підвищити свою операційну ефективність, а також якість активів. Крім того, обсяг роботи в моніторингових комітетах значно зросла після того, як фінансові організації почали дотримуватися нових правил, викладених у стандарті Basel II та законі Сарбейнса-Окслі [8, 9].

У більшості американських банків функції кредитного моніторингу відносяться до загальнобанківського процесу ризик-менеджменту. Проте, в кожному банку є своя специфіка роботи комітетів з моніторингу.

Так, функції кредитного моніторингу в Bank of America виконує центральна служба з ризик-менеджменту — Enterprise Credit Risk, яка здійснює:

- аналіз якості активів;
- розробку методології резервування;
- визначення загальної кредитної політики;
- аналіз кредитного портфелю;
- проектування, розробку, впровадження та супровід у банку системи показників оцінювання ризику комерційних кредитів;
- кредитний моніторинг.

Загальна мета роботи служби ризик-менеджменту — створення рішень, спрямованих на покращення ефективності кредитного портфелю банку.

Група кредитного моніторингу складається з 74 працівників, обов'язки яких розподілені за окремими бізнес-напрямок. За кожним із основних бізнес-напрямків сформовано свої команди, керівники яких регулярно перевіряють виконання працівниками їхніх прямих обов'язків, у тому числі з управління кредитним ризиком. Крім того, кожна команда розділена на дві частини: одні працівники постійно здійснюють моніторинг, а інші — аналізують виявлені факти порушень у кредитному процесі.

Сучасний ринок ставить підвищені вимоги до організації ризик-менеджменту в банку. З появою нових банківських продуктів та зростанням швидкості руху капіталу, ринковий та кредитний ризику часто перетинаються. Зміна зовнішніх умов змусила банк в останні роки переглянути роботу служби з управління ризиком у цілому, та групи кредитного моніторингу зокрема. Саме тому, служба з управління ризику провела масштабну реорганізацію, в рамках якої відбувся розподіл відповідальності у розрізі кредитного, операційного та ринкового ризиків. Крім того, в банку було організовано потрійну лінію ризик-менеджменту, до якої ввійшли:

- 1) відділи, які безпосередньо займаються кредитуванням;
- 2) служба з управління ризиком;
- 3) корпоративна аудиторська група разом з групою кредитного моніторингу, які розробляють внутрішні кредитні рейтинги та оцінюють якість кредитного портфелю.

Група кредитного моніторингу, на основі власних спостережень, постійно здійснює коригування внутрішньобанківської системи кредитних рейтингів з метою підвищення якості і точності її оцінок. Спеціалісти з моніторингу щомісячно доводять результати керівникам бізнес-напрямків. Інформація подається у вигляді графіків та діаграм, за якими відразу стають помітними зафіксовані відхилення у якості вибору клієнтів або діяльності андеррайтингу, що допомагає оперативно прийняти відповідні заходи щодо зміни або підсилення практики андеррайтингу.

Подальший розвиток кредитного моніторингу в банку передбачає створення на базі цієї групи експертного центру, одним з напрямків діяльності якого стало б підготовка кредитних спеціалістів. Вже у 2011 році планується ротація частини співробітників з кредитних відділень до цього центру для навчання та засвоєння методик обґрунтованого вибору клієнтів, андеррайтингу, кредитного моніторингу, а також ознайомлення з новою системою оцінювання кредитних ризиків. Із поверненням до своїх відділень ці працівники зможуть суттєво вплинути на підвищення якості кредитної діяльності банку.

Bank of America надзвичайно серйозно відноситься до підбору персоналу. Так, за останні кілька років було значно розширено можливості працівників банку у сфері навчання та практики використання методики Six Sigma. Переглянуто та посилено вимоги до претендентів на роботу в групі кредитного моніторингу: усі претенденти здають екзамен за трьома основними компонентами (вибір клієнтів, андеррайтинг та моніторинг). Оцінювання рівня знань та вмій здійснюється за кількома ключовими аспектами кожного компоненту за 6-бальною шкалою. Надалі, передбачено оцінювання ефективності роботи на основі середніх оцінок з використанням стандартних відхилень у їх змінах.

У банку Wachovia група кредитного моніторингу є частиною служби з управління кредитними ризиками, яка звітується ризик-комітету ради директорів та функціонально підпорядковується головному ризик-офіцеру банку. Крім цієї групи, до складу служби з управління кредитними ризиками також входять:

- управління кредитним портфелем;
- облік управлінської звітності.

Сама група кредитного моніторингу функціонально поділена на групу моніторингу кредитного ризику юридичних осіб та групу моніторингу кредитного ризику фізичних осіб. Група кредитного моніторингу супроводжує і аналізує не тільки кредитну, але й іншу діяльність банку: інвестування, продаж активів, казначейство. Моніторинг орієнтується як на якість активів, так і на процес кредитування. Усього в групі працює 53 співробітника, 46 з них займаються моніторингом комерційних кредитів в офісах банку у Філадельфії, Джексонвілі та Шарлотті, 7 — моніторингом кредитів фізичних осіб у Шарлотті.

Кожен з працівників групи кредитного моніторингу вибирає собі певні конкретні кредити або групу кредитів для моніторингу, за які він у подальшому несе відповідальність. Спеціалісти-експерти групи відповідають за тенденції та тренди вибраного кредитного портфелю, а також за точність та якість системи управління ризиком за ним. Банк використовує ряд інструментів та механізмів для визначення, які саме кредитні портфелі потребують детального моніторингу, але вирішальним є позиція експерта.

В останні роки процес кредитного моніторингу в банку зазнав суттєвих змін, спричинених підвищенням складності процесу кредитування, перегляду цілей та місії банку, а також зміною зовнішнього середовища (в т.ч. прийняття нових правил роботи фінансових установ, таких як Basel II та закон Сарбейнса-Окслі).

Основною ціллю роботи внутрішніх служб банку стало підвищення операційної ефективності та втримання належної якості активів. Група кредитного моніторингу почала переходити від власне класичного моніторингу до загального нагляду за кредитною діяльністю. До кола її діяльності ввійшли також консалтинг, навчання персоналу, внесення змін у звітність.

Більше уваги стало приділятися загальним функціям нагляду аніж окремим кредитам. Як наслідок, упровадження правил Basel II, група менше приділяє увагу обговоренню системи оцінювання позичальників та її точності, зосереджуючись на узагальнених оцінках, що різко випадають із загального ряду, а також на перевірці вхідних значень, які мають вплив на систему оцінювання.

У Bank of Hawaii ще 5 років назад відбулись серйозні організаційні зміни. У даний час функції кредитного моніторингу виконує Група з оцінки ризику, яка складається з 5 експертів, включаючи

керівника команди з моніторингу комерційних кредитів та менеджера з моніторингу роздрібних кредитів підпорядкованих головному ризик-офіцеру і безпосередньо звітується Комітету по аудиту Ради директорів. Ця група виконує функції внутрішнього аудиту, управління ризиком, моніторинг комерційних та роздрібних кредитів, а також моніторинг особливих активів. Крім того, до задач групи входить щоквартальний аналіз пасивів. Таким чином, група здійснює моніторинг не тільки кредитної, а й іншої діяльності банку, яка може впливати на кредитну.

Незважаючи на те, що Bank of Hawaii продовжує притримуватися класичного підходу до кредитного моніторингу, що базується на аналізі транзакцій. В останні роки почали використовуватись більш ризик-орієнтовані методики, які включають таргетування та оцінювання виявлених проблемних ділянок. Це вже нестандартний підхід щодо традиційного моніторингу. Значна кількість банківських операцій, які підпадають під вимоги закону Сарбейнса-Окслі, змусили банк приділити значно більше уваги загальнобанківському кредитному моніторингу: не лише оцінюванню та обговорюванню кредитного ризику в межах одного бізнесу, але й розгляду й аналізу його впливу на всю діяльність банку.

Основна увага в роботі групи кредитного моніторингу приділяється галузям, що є ключовими в економіці регіону: туризму та будівництву. Група регулярно відслідковує зміни відсоткових ставок, рівнів інфляції та безробіття, оскільки вони можуть сигналізувати про структурні зміни в економіці.

Варто зауважити, що в американському суспільстві, на відміну від України, поняття кредитного моніторингу не відноситься лише до банківської сфери. Так, крім власне внутрішнього кредитного моніторингу всередині банку та кредитного моніторингу банків зі сторони Федеральної резервної системи та Комісії по цінним паперам, існує кредитний моніторинг як послуга для фізичних осіб.

Ці послуги надаються зазвичай банками, кредитними спілками, кредитними бюро або незалежними компаніями, які відслідковують кредитну діяльність особи через одне або через усі основні кредитні бюро — Experian, Equifax і TransUnion. У разі будь-яких змін та при виникненні підозрілої активності кредитного рахунку клієнту відразу надсилається попередження.

Зазвичай, клієнту пропонуються послуги з необмеженого доступу до його кредитної історії в одному з кредитних бюро, відстежування кредитного залишку, телефонних консультацій для

запобігання шахрайству та, навіть, відшкодування за рахунок організації витрат, понесених унаслідок крадіжки або шахрайства.

Послуга кредитного моніторингу для фізичних осіб може бути корисною для виявлення спроб використати викрадену кредитну картку, або при намаганні відкрити кредитну лінію на чуже ім'я. Але, в той же час, організації, що надають такі послуги, не відслідковують використання персональної інформації клієнта у не фінансових цілях — наприклад, при отриманні роботи, або оформленні мобільного контракту. Зростання фінансових втрат клієнтів від використання їх особистої інформації у небанківській сфері змусили організації, що надають послуги кредитного моніторингу фізичним особам (у тому числі банки), освоїти нові функції: моніторинг державних архівів, баз даних та веб-сайтів на предмет використання особистої інформації їхніх клієнтів.

Проведене дослідження довело, що в крупних американських банках процес кредитного моніторингу вже переріс виключно аналіз та супровід укладених кредитних договорів, та є системою моніторингу та аналізу всієї кредитної та іншої діяльності банку, що безпосередньо впливає на кредитну. Працівники груп кредитного моніторингу приймають безпосередню участь у розробці системи кредитних рейтингів, здійснюють аналіз ефективності управління кредитними ризиками та проводять консалтинг та навчання кредитних менеджерів.

Цікавим і корисним для впровадження в українських банках є досвід організації процесу кредитного моніторингу як послуги для фізичних осіб. Поступове підвищення фінансової грамотності банківських клієнтів, активний розвиток електронної комерції та стрімке зростання обсягу операцій з кредитними картками підвищують актуальність послуги не лише доступу громадян до своєї кредитної історії, але й загального моніторингу фінансових операцій клієнтів з метою виявлення спроб шахрайства.

Література

1. *Губарь Е.* Банки держат проблемы в себе [Електронний ресурс] / Елена Губарь // Коммерсант. — 2011. — №49. — Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1610367&IssueId=7000724>
2. *Ибраимова А.* Управление кредитным риском коммерческого банка в современных условиях [Электронный ресурс] / А. Ибраимова // Культура народов Причерноморья. — 2007. — №97. — С. 43—46.

3. *Нестеренко М.В.* Облік і аналіз кредитних операцій. / М.В. Нестеренко, О.Ф. Андросова // Економічний простір: Збірник наукових праць. — 2009. — № 23/2. — С.172—178.

4. *Череп А.В.* Управління кредитними ризиками як фактор підвищення ефективності банківської діяльності. / А.В. Череп, А.М. Нищенко // Економічний простір: Збірник наукових праць. — 2009. — № 23/2. — с. 44—49.

5. 2010 AnnualReport [Електронний ресурс] / BankofAmerica. — 2011. — Режим доступу: http://media.corporate-ir.net/media_files/irol/71/71595/reports/2010_AR.pdf

6. 2010 Annual Report [Електронний ресурс] / Wachovia. — 2011. — Режим доступу: https://www.wachovia.com/common_files/2010_Wachovia_Annual_Report.pdf

7. Bank of Hawaii Corporation 2010 FinancialResults / BankofHawaii. — 2011. — Режим доступу: <http://phx.corporate-ir.net/External.File?item=UGFyZW50SUQ9Nzg4NzJ8Q2hpbGRJRD0tMXxUeXB1PTM=&t=1>

8. International Convergence of Capital Measurementand Capital Standards / Basel Committeeon Banking Supervision. — Basel, 2004. — 239 p.

9. Public Law 107-204 — Sarbanes — Oxley Actof 2002. [Електронний ресурс] / U.S. Governmen tPrinting Office. — 2002. — Режим доступу: <http://sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>

Стаття надійшла до редакції 20.05. 2011 р.

УДК 336.226.3 : 336.201

А.В. Пислиця, старший викладач
кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ НОВОВВЕДЕНЬ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ НА ФІСКАЛЬНУ ТА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ АКЦИЗІВ

АННОТАЦИЯ. В статье проанализированы возможные последствия нововведений Налогового кодекса Украины в контексте их влияния на фискальную и экономическую эффективность налога на добавленную стоимость и акцизного налога. Влияние изменений рассмотрено в разрезе отдельных элементов налога.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: акцизы, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, фискальная эффективность акцизов, экономическая эффективность акцизов, Налоговый кодекс.